

Uusia näkökulmia Viipurin Ruotsin aikaan

Petri Karonen (toim.):

Arki, kirkko, artefakti. Viipurin kulttuurihistoriaa Ruotsin ajalla (n. 1300–1710). Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita (19) 2017. 229 s. ISBN 978-952-672-164-4.

Viime vuosina Viipurin historiasta on julkaistu runsaasti uutta tutkimusta. Etenkin Viipurin 1900-lukua edeltävää historiaa on valaistu uudenlaisten metodologisten silmälasien läpi, ja tähän haasteeseen tarttuu myös Petri Karosen toimittama antologia Viipurin Ruotsin ajasta. Teos kuuluu Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran kaksiosaiseen sarjaan, jonka edeltävä osa käsittelee kaupungin historiaa vuoden 1710 historiallisen vedenjakajan jälkeisenä aikana.

Antologia tarjoaa johdannon ohella kuusi eri tahoilta avautuvaa kurkistusluukkaa Viipurin neljään vuosisataan osana Ruotsia. Artikkeleita liittää toisiinsa usean ajankohtaisen ihmistieteiden suuntauksen metodologinen sateenvarjo, joka teoksen johdannossa pohjamaalataan ennen kaikkea turkulaissävytteiseen kulttuurihistorian värimaisemaan. Kokonaisvaikutelma on kirkas, kontrastinenkin väripaletti, joka tarjoaa paljon uutta tietoa ja näkökulmia Ruotsin itäisen valtakunnanosan ehkä monikulttuurisimman kaupungin vähemmän tutkittuihin ilmiöihin ja vuosisatoihin.

Kolme ensimmäistä artikkelia tarkastelevat kirkollista, opillista ja kirjallista kulttuuria. Jyrki Knuutila ja Markus Hiekkanen tarkastelevat perinpohjaisessa artikkelissaan Viipurin kirkollista elämää ja kulttuuria koko reilun neljän vuosisadan ajanjaksolla. Artikkelin on kattava katsaus niin kirkkorakennuksiin kuin liturgiaankin, ja Viipurin kirkollinen elämä asetetaan siinä laajempaan alueelliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Simo Heinisen artikkeli Viipurin lukion lehcoreista käsittelee kaikkien vuodesta 1641 vuoteen 1710 toimineen lukion (kymnaasin) lehcoreiden taustoja ja toimintaa. Prosopografinen lähestymistapa – joskin metodi jää kirjoittamatta auki ja siihen viittaa ainoastaan Petri Karonen johdannossaan – tarjoaa erittäin kiinnostavia aikaikkunoita muun muassa lehcoreiden kirjalliseen tuotantoon ja Viipurissa kirjoitettuihin ja esitettyihin näytelmiin. Artikkelin mainio lisä

ovat luettelot ja matrikelit, usein aliarvostettu osa julkaisuja. Niiden kautta lukija pääsee suoraan kiinni tähän henkilöiden joukkoon ilman, että tietoja tarvitsee halutessaan onkia erillisistä julkaisuista tai matrikkeleista. Tuija Laineen artikkeli Viipurin kirjallisesta kulttuurista valaisee kaupungin ja seurakuntien kirjanhankintaa, kaupungin kirjallisia toimijoita, lyhytaikaista kymnaasin kirjapainoa (1689–1710) sekä yksityishenkilöiden kirjanimistusta. Siitä avautuu uusia näköaloja muun muassa kaupungissa olleisiin yksityiskirjastoihin – esimerkinomainen jonkin esiin nostetun kirjaston katalogin liittäminen osaksi artikkelia olisi ollut erinomainen lisä.

Kaksi seuraavaa artikkelia paneutuvat materiaaliin kulttuuriin. Paula Mäkelä ja Hanna Pirinen tarkastelevat Viipurin profaania esinekulttuuria 1600-luvun jälkipuoliskolla. Tutkimustehtävän ongelmallisuus avautuu heti artikkelin alussa, sillä itse esineistö on joitain fragmentteja lukuun ottamatta hävinnyt vuosisatojen syövereissä. Artikkelissa kuva esineellisestä kulttuurista rakennetaan pitkälti tekstilähteistä ja kontekstuaalisointien avulla.

Valtaosa artikkelista käsittelee veromestari Carl Thilen ja hänen isänsä Caspar Thilen talouksien sisustusta ja esineistöä sekä kaupungin 1600-luvun lopun pitkäaikaisimman käsityöläismaalarin Valentin Betgen (k. 1691) toimintaa ja tuotantoa. Visa Immonen luo kuvan Viipurin kultasepistä ja ylellisyyskulutuksesta koko neljän vuosisadan ajanjaksona. Artikkelit käsittelevät valtaosasta kirjan artikkeleista poiketen johdannon metodologiaan ja käsitteistöihin. Aineistona toimivat niin kirjalliset lähteet, kokoelmaesineet kuin arkeologisen formaatioprosessin läpikäyneet esineetkin, mistä syntyy poikkeuksellisen käsinkosketeltava vaikutelma. Artikkelissa käydään läpi myös kultaseppien toimenkuvaa ja työtä.

Antologian päättää Kustaa H. J. Vilkkunan artikkeli Viipurin 1600-luvun vastakulttuureista, joita avataan erityisesti yhden henkilökuvan, ”skandaalikirjuri” Paul Moij’n välityksellä. Preussilaistaustainen, kauppias Anttoni Burchardtin kirjanpitäjäksi päätyneet nuorimies ja seikkailija laati 1670-luvulla viipurilaisia valtaapäitäviä pilkanneen paskilliin eli pilkkakirjoituksen, joka julki tultuaan joutui poliittisen valtakulttuurin hampaisiin. Moij ja hänen kirjoituksensa tarjoavat poikkeuksellisen kurkistusaukon poliittisen valtakulttuurin ja vastakulttuurien välisiin jännitteisiin ja Viipurin omaleimaiseen, moniaineiseksi kaupunkiyhteisöön, josta Moij’n tausta ja persoona eivät aluksi löytäneet kotiaan.

Kokonaisuutena teos on aikamatka, jonka maiseimmat vaihtuvat nopeasti tasangoista vuoristomaisemiin.

Johdannossa maalattu metodologinen monipuolisuus jää kuitenkin puuttumaan eksplisiittisesti ilmaistuna suurimmasta osasta artikkeleita, vaikka sisällöllisesti ne kietoutuvatkin ajankohtaisiin historiantutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen teemoihin. Viipurin monikulttuurisuus läpäisee kaikki artikkelit ja toimii vahvimpana niitä yhteen liittävässä punaisena lankana. Teosta rikastuttavat kahdeksan tietolaatikkoo muun muassa Viipurin musiikkielämästä, barokkiteatterista Viipurissa sekä viipurilaisten sukunimistä vuonna 1675.

Kannen silmiä hivelevä värillinen painatus Viipurin 1640-luvun regulointikartasta johtaa hienoiseen pettymykseen, kun sisäsivuilta paljastuu yksinomaan mustavalkokuvia. Teoksen lukuisat esine- ja interiöriruvat sekä muotokuvat ja kartat olisivat 2010-luvun painotekniikan ja -kustannusten oloissa ehdottomasti ansainneet värikuvituksen. Kuvitus itsessään on hyvin suunniteltu, ja teosta varten on valmistettu useita karttapiiroksia. Kuvat eivät pääosin ole höystettä vaan ne tukevat artikkelien argumentaatiota ja kerrontaa. Esinekuviin syväämättömyys jää mustavalkopainatuksessa vähemmän häiritseväksi.

Eemeli Niemisen graafinen suunnittelu on selkeä ja helppolukuinen, joskin lukujen pääotsikoiden versaalit kadottavat erisnimien hierarkian, ja ne ovat myös graafisesti hieman raskaita. Monta mieltä voi myös olla groteskin ja antiikvan vuorottelusta, mutta itseäni se ei liioin häirinnyt. Joka artikkelin lopussa olevat loppuviitteet ja kirjallisuusluettelot ovat tämän kaltaisessa antologiassa paras mahdollinen ratkaisu. Niiden taitto on helppolukuinen, joskin kirjojen ja julkaisusarjojen nimien kursivointi olisi vielä lisännyt luettavuutta. Kirja sisältää henkilöhakemiston, mikä on henkilönimä vilisevän teoksen huomattava lisäarvo. Myynnin ja kokoelmahallinnan näkökulmasta on ikävää, että viivakoodi on unohtunut.

Antologia on miellyttävä lukukokemus, ja sitä voi suositella muillekin kuin pelkästään Viipurin historiasta kiinnostuneille. Artikkelit ovat kaikki tuoreella tavalla näkökulmavetoisia ja irtaantuvat paikallishistoriallisesta perinteestä kohti monikulttuurisuuden, esineiden mobiiliteetin, materiaalsen kulttuurin, poikkeuksellisuuden ja tavanomaisuuden, vallan ja ideoiden virtausten maailmoja. Toivottavasti teos poikii ja inspiroi uusia Viipurintutkijoita, sillä tutkittavat aihealueet, lähteet ja näkökulmat Ruotsin ajan Viipurista eivät tähän teokseen pääty.

Panu Savolainen, FT, arkkitehti
Turun yliopisto